

obowiązującymi przepisami. Należy dążyć do całkowitej likwidacji zrzutu ścieków nieoczyszczonych i zmniejszenia ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych do wód powierzchniowych z gospodarki komunalnej w celu spełnienia przez te wody standardów jakościowych obowiązujących w Unii Europejskiej (głównie poprzez rozbudowę systemów kanalizacyjnych i usprawnienie pracy gminnej oczyszczalni, a także budowę mniejszych oczyszczalni przyzagrodowych lub zbiorników bezodpływowych), z uwagi na usytuowanie gminy w zlewni chronionej rzeki Brdy oraz występowanie na jej terenie i w najbliższym sąsiedztwie dużych powierzchni obszarów chronionych cennych pod względem przyrodniczym, kulturowym i krajobrazowym;

2. Obszary występowania zagrożeń środowiska przyrodniczego:

1) Obszary E I - objęte zagrożeniem występowania bardzo silnej i silnej erozji wietrznej gleb. Wskazane podjęcie działań polegające na utworzeniu pasów zieleni w celu ochrony tego obszaru.

2) Obszary E II - objęte zagrożeniem występowania erozji wąwozowej silnej położone są w strefie nadbrzeżnej jezior Byszewskich. Wskazane podjęcie działań polegające na wprowadzeniu zieleni umacniającej.

3) Obszary E III - objęte zagrożeniem występowania erozji wodno-powierzchniowej - położone na zboczach i skarpach przy jeziorach i rzece Brdzie. Wszelkie działania gospodarcze i inwestycyjne wymagają zwrócenia uwagi na występowanie zjawiska erozji, a także podjęcie działań w celu zmniejszenia, a docelowo całkowitego zlikwidowania zagrożenia erozyjnego.

Główne działania w zakresie ekopolityki to:

- a) Ekopolityka na terenie gminy winna zmierzać do maksymalnej ochrony systemu przyrodniczego i krajobrazowego, który tworzą obszary leśne, zielen parkowa, zielen śródpolna, zielen hydrofilna obszarów podmokłych, zielen niska terenów otwartych, wody powierzchniowe.
- b) Zalesieniami winny być objęte przede wszystkim obszary źródliskowe rzek i potoków oraz obszary wododziałowe, a także gleby niskich klas bonitacyjnych.
- c) W lasach gminy - istniejących lub tworzonych na drodze zalesień gruntów porolnych, wskazane jest wprowadzenie drzewostanów wielogatunkowych, w tym odpornych na działanie czynników degradujących atmosferę i powierzchnię ziemi.
- d) W celu zapobieżenia nieskoordynowanym, jednostkowym działaniom realizacyjnym należy dążyć do sporządzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących tereny zgrupowań działek przeznaczanych pod zabudowę, a tereny pojedynczych działek wyłącznie w przypadkach koniecznych.
- e) Mając na względzie ponadlokalną wartość środowiska przyrodniczego, uznaje się za zasadne uzgadnianie planowanych działań inwestycyjnych w obszarze gminy, poza funkcją mieszkaniową i indywidualną rekreacyjną (w tym letniskową) z jednostkami odpowiedzialnymi za ochronę i kształtowanie środowiska.
- f) Z uwagi na walory turystyczne części gminy szczególnego znaczenia nabiera konieczność ochrony kompleksów leśnych.
- g) Inwestycje liniowe (komunikacyjne i energetyczne) nie mogą przebiegać przez tereny penetracji turystyczno-wypoczynkowej w sposób obniżający ich wartość użytkową i krajobrazową.
- h) Stosowanie środków chemicznych ochrony roślin na terenach zainwestowania turystycznego i przyległej doń strefy intensywnej penetracji turystyczno-wypoczynkowej winno być ograniczone.
  - i) Zastosowanie systemowych rozwiązań na terenach wiejskich, służących ochronie wód powierzchniowych przed zanieczyszczeniem, zwłaszcza

azotanami pochodzącymi głównie z działalności rolniczej (dotyczy to niewłaściwego przechowywania odchodów zwierzęcych i często nieumiejętnego stosowania nawozów sztucznych i środków ochrony roślin) w celu zapewnienia mieszkańcom gminy zaopatrzenia w wodę pitną o jakości zgodnej z wymogami Unii, m.in. poprzez ochronę wód podziemnych;

- j) Dążenie do zmniejszenia ilości wytwarzanych odpadów i większego ich wykorzystania gospodarczego, m.in. poprzez tworzenie systemów zapobiegania powstawania odpadów, recyklingu, utylizacji (tworzenie sortowni, kompostowni itp.) i zagospodarowania osadów ściekowych;
- k) Eliminację tradycyjnych źródeł ciepła na rzecz bardziej przyjaznych dla zdrowia i środowiska (głównie poprzez zamianę węgla na gaz lub też stosowanie innych, alternatywnych i odnawialnych źródeł energii), co zlikwidowałoby m.in. problem tzw. „niskiej emisji”;
- l) Rozbudowa systemów kanalizacyjnych na bazie gminnej oczyszczalni, a także budowa mniejszych oczyszczalni przyzagrodowych lub szczelnych zbiorników bezodpływowych, czasowo opróżnianych do czasu realizacji programu kanalizacji gminy.

Główne zadania dla leśnictwa sprowadzają się do:

- konieczności zachowania trwałości lasów i ciągłości wykorzystania ich wielostronnych funkcji,
- poprawy stanu sanitarnego lasów,
- maksymalnego ograniczenia procesów degradujących środowiska leśne, zachowanie i odtworzenie osuszonych zbiorników śródleśnych i cieków,
- ograniczenie zrębów zupełnych.

5. OBSZARY I ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ

1). Na terenie gminy występują następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

- **Strefa „A”** – strefa pełnej ochrony konserwatorskiej, obejmująca obszary szczególnie wartościowe, do bezwzględного zachowania.

Wytyczne konserwatorskie dla strefy „A”

1. zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych zabudowy kształtujących sylwetę zespołu miejskiego,
2. zachowanie rozplanowania ulic i placów z zachowaniem ich szerokości, przekroju, nawierzchni z utrzymaniem historycznych linii zabudowy oraz wysokości i proporcji budynków, geometrii dachów, materiałów wykończeniowych,
3. zachowanie historycznego podziału działek lub nawiązanie do dawnych podziałów,
4. zachowanie zabudowy historycznej, jej konserwacja i rewaloryzacja,
5. zachowanie, konserwacja i rewaloryzacja historycznej zieleni,
6. dostosowanie nowej zabudowy do historycznej, nawiązaniem form współczesnych do lokalnej, wartościowej tradycji architektonicznej,
7. dążenie do likwidacji obiektów dysharmonizujących.

Na obszarze strefy „A” wymagane jest:

- a) uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkiej działalności inwestycyjnej, podziałów geodezyjnych, zmian sposobu użytkowania, prac ziemnych, remontów, modernizacji, adaptacji, uzupełnień zabudowy, zdobienia brył architektonicznych, wprowadzania małych form architektonicznych, wprowadzania elementów reklamy wizualnej,
- b) prowadzenie - na koszt inwestora, badań archeologicznych wyprzedzających wszelką działalność budowlaną ;

W ramach strefy „A” konserwator zabytków może warunkować swoją akceptację wymogiem wykonania dodatkowych badań, dokumentacji, analiz itp. Na koszt inwestora.

- **Strefa „B”** – strefa ochrony konserwatorskiej, obejmująca obszar podlegający rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów istniejącej substancji o

wartościach kulturowych oraz charakteru w skali nowej zabudowy. Strefa „B” jest równoznaczna ze strefą „OW” – obserwacji archeologicznej.

Wytyczne konserwatorskie dla strefy „B”

1. zachowanie historycznego układu ulic, linii zabudowy, proporcji i wysokości zabudowy,
2. zachowanie historycznego podziału działek,
3. zachowanie zabudowy historycznej, jej konserwacja i rewitalizacja,
4. zachowanie, konserwacja i rewitalizacja historycznej zieleni, parków i cmentarzy,
5. dostosowanie nowej zabudowy do historycznej,
6. usuwanie obiektów dysharmonizujących.

Na obszarze strefy „B” wymagane jest:

Uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków: remontów, modernizacji, adaptacji, zmian sposobu użytkowania obiektów zabytkowych, uzupełnień zabudowy, wprowadzania małych form architektonicznych, wprowadzenia nowych inwestycji, prac ziemnych.

- Strefa „E” – obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołu zabytkowego, głównie wyznacza tereny wyłączane spod zabudowy lub określa jej nieprzekraczalne gabaryty.

Wytyczne konserwatorskie dla strefy „E”

1. zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków,
2. ochrona przed powstaniem dominant widokowych, jak budowle wielokondygnacyjne, czy wielkoformatowe tablice reklamowe,
3. zachowanie historycznych relacji przestrzennych,
4. ustalenie nieprzekraczalnych gabarytów i wysokości zabudowy nowowprowadzanej

Na obszarze strefy „E” wymagane jest:

Wprowadzenie nowych inwestycji o uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

- Strefa „W” – strefa ochrony archeologicznej obejmująca obszary występowania stanowisk archeologicznych rozpoznanych i potencjalnych.

Wytyczne konserwatorskie dla strefy „W”

Na obszarze strefy dopuszcza się działalność inwestycyjną pod warunkiem przeprowadzenia wyprzedzających badań archeologicznych na koszt inwestora.

Na obszarze strefy „W” wymagane jest:

1. Wszelkie prace ziemne prowadzone w granicach strefy wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków
2. Szczegółowy zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych określony zostaje na etapie uzgodnienia projektu budowlanego i wydania decyzji.
3. Egzemplarz dokumentacji badań archeologicznych podlega po ich zakończeniu nieodpłatnemu przekazaniu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Zgodnie z obowiązującymi ogólnie przepisami prawa wymaga się, aby każdy kto:

- a) przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, wójta gminy,
- b) w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany: wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot, następnie zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia, oraz niezwłocznie zawiadomić o tym Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, wójta gminy, a kontynuować prace zgodnie z uzyskaną decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

2). W ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków znajdują się następujące obiekty zabytkowe, usytuowane na terenie gminy Koronowo, objęte ochroną konserwatorską:

SOŁECTWO BUSZKOWO

1. zespół wiejski - strefa „B”

2. zespół kościelny - strefa „A”
3. wiadukt kolejowy i młyn wodny - strefa „A”
4. dwa cmentarze ewangeliczne - strefy „B”
5. zespół młyński Grzmotny Młyn - strefa „B”
6. wiadukt kolejowy (drugi) - strefa „B”
7. stacja kolejowa - strefa „B”

stanowiska archeologiczne - strefa „W”

1. punkt osadniczy z okresu rzymskiego
2. osadnictwo kultury amfor kulistych, kultury łużyckiej-pomorskiej, z okresu rzymskiego, późnośredniowieczne i nowożytny
3. osada nowożytna
4. osada kultury łużyckiej-pomorskiej
5. punkt osadniczy z wczesnej epoki brązu, ślad osadnictwa kultury łużyckiej,
6. ślad osadnictwa z okresu rzymskiego, osada wczesnośredniowieczna, ślad osadnictwa z późnego średniowiecza,
7. osada kultury łużyckiej-pomorskiej i nowożytnej

SOŁECTWO BYSZEWO

1. zespół wiejski - strefa „B” i „C”
2. zespół kościelny - strefy „A” , „B” i „C”
3. cmentarz rzymsko-katolicki - strefa „B”

SOŁECTWO BYTKOWICE

1. cmentarz ewangelicki - strefa „B”

SOŁECTWO DZIEDZINEK

1. zespół wiejski - strefa „B”

stanowiska archeologiczne - strefa „W”

1. punkt osadniczy okres rzymski,
2. punkt osadniczy z wczesnego średniowiecza, osada z późnego średniowiecza i nowożytna

SOŁECTWO GLINKI

1. zespół folwarczny z dworem i kolonią mieszkaniową - strefa „B”
2. cmentarz ewangelicki - strefa „B”
3. cmentarz poepidemiczny - strefa „B”

stanowiska archeologiczne - strefa „W”

1. ślad osadnictwa z neolitu schyłkowego, punkt osadniczy nowożytny,
2. osada późnośredniowieczna,
3. ślad osadnictwa z mezolitu, punkt osadniczy z późnego średniowiecza i nowożytny
4. punkt osadniczy kultury amfor kulistych

SOŁECTWO GOGOLIN

1. cmentarz ewangelicki - strefa „B”
2. zespół wiejski – strefa „B”

SOŁECTWO GOGOLINEK

1. cmentarz ewangelicki - strefa „B”

SOŁECTWO GOŚCIERADZ

1. zespół wiejski - strefa „B”
2. zespół pałacowo-parkowy i folwark - strefa „A” i „B”
3. zespół wiejski, strefa „B”

stanowiska archeologiczne - strefa „W”

1. osada kultury łużyckiej, ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
2. osada późne średniowiecze
3. ślad osadnictwa - mezolit, osada - późne średniowiecze
4. cmentarzysko - kultura pomorska
5. cmentarzysko - kultura pomorska i kultura grobów kloszowych
6. cmentarzysko - kultura pomorska i kultura grobów kloszowych

SOŁECTWO HUTA

1. zespół dworsko-parkowy - strefa „A”

2. cmentarz rodzinny - strefa „B”
3. zespół folwarczny - strefa „B”

MIASTO KORONOWO

1. zespół klasztorny cystersów – strefa „A” i „W”
2. kościół p.w. św. Andrzeja – filialny - strefa „A” i „W”
3. młyn wodny - strefa „A” i „W”
4. dzielnica starego miasta – „A” i „W”
5. cmentarz żydowski – strefa „A” i „W”
6. Pałac Opata – strefa „A”
7. synagoga – strefa „A” i „W”
8. most kolejki wąskotorowej nad rzeką Brdą - strefa „A” i „W”
9. zespoły folwarczne: Iwnickowo, Janowo i Lipiniki - strefa „B”
10. obszar otaczający średniowieczny zespół urbanistyczny oraz zespół klasztorny cystersów – strefa „E”

stanowiska archeologiczne - strefa „W”

1. punkt osadniczy – kultura łużycka-pomorska
2. osada kultura łużycka-pomorska
3. osada kultura łużycka-pomorska
4. punkt osadniczy – kultura łużycka-pomorska
5. osada kultura łużycka-pomorska, punkty osadnicze z okresu rzymskiego i czasów nowożytnych
6. punkt osadniczy-kultura łużycka-pomorska, ślad osadnictwa – późne średniowiecze
7. punkt osadniczy-kultura łużycka-pomorska, ślad osadnictwa – późne średniowiecze
8. osada kultura łużycka-pomorska, punkty osadnicze z XI –XII w i późnośredniowieczny
9. ślad osadnictwa kultura pucharów lejkowatych, osada kultura łużycka-pomorska, punkt osadniczy okres rzymski
10. domniemane grodzisko późnośredniowieczne
11. ślad osadnictwa późnośredniowiecznego, osada okres nowożytny
12. osada kultura łużycka-pomorska, ślad osadnictwa okres rzymski, osada okres nowożytny
13. ślady osadnictwa łużycka-pomorska i z okresu rzymskiego
14. ślad osadnictwa kultura pucharów lejkowatych, osady kultury łużyckiej i okresu rzymskiego
15. punkt osadniczy okres rzymski i nowożytny
16. ślady osadnictwa - mezołit, wczesna epoka brązu, osada okres rzymski

SOŁECTWO KRĄPIEWO

1. zespół pałacowo-parkowy i folwarczny - strefa „A” i „B”

SOŁECTWO LUCIM

1. zespół folwarczny z dworem - strefy „A” i „B”
2. zespół wiejski - strefa „B”
3. cmentarz ewangelicki - strefa „B”
4. wiadukt kolejowy - strefa „B”

stanowiska archeologiczne - strefa „W”

1. osady wczesnośredniowieczne i nowożytne
2. punkt osadniczy kultury łużyckiej-pomorskiej, osady późnośredniowieczne i nowożytne
3. ślad osadnictwa z epoki kamienia, osadnictwo schyłkowoneolityczne, osady kultury łużyckiej i nowożytna
4. osady kultury łużyckiej-pomorskiej
5. punkt osadniczy kultury łużyckiej-pomorskiej
6. osady kultury łużyckiej-pomorskiej i nowożytne
7. punkt osadniczy kultury łużyckiej-pomorskiej

SOŁECTWO ŁĄSKO MAŁE

1. cmentarz ewangelicki - strefa „B”

SOŁECTWO ŁĄSKO WIELKIE

1. zespół wiejski - strefa „B”
2. zespół kościelny - strefa „A”

3. cmentarz rzymsko-katolicki - strefa „B”

4. zespół folwarczny - strefa „B”

stanowiska archeologiczne - strefa „W”

1. punkt osadniczy kultura pomorska
2. ślad osadnictwa kultury amfor kulistych, osady kultury łużyckiej-pomorskiej
3. punkt osadniczy kultury łużyckiej-pomorskiej, ślad nowożytny
4. punkt osadniczy kultury łużyckiej-pomorskiej
5. osada kultury amfor kulistych

SOŁECTWO MAKOWARSKO

1. zespół wiejski - strefa „B” i „C”

2. zespół kościelny - strefa „A”

3. zespół dworca PKP - strefa „B”

4. cmentarz rzymsko-katolicki - strefa „B”

5. cmentarz ewangelicki - strefa „B”

6. stacja kolejowa - strefa „B”

7. Rybkowo - zespół folwarczny - strefa „B”

8. Łakomowo - cmentarz ewangelicki - strefa „B”

9. Sokole-Kuźnica - cmentarz ewangelicki - strefa „B”

10. Wymysłowo - cmentarz ewangelicki - strefa „B”

stanowiska archeologiczne - strefa „W”

1. punkt osadniczy kultura łużycka-pomorska
2. punkty osadnicze kultury łużyckiej-pomorskiej i nowożytny
3. osada kultura łużycka-pomorska
4. osady kultury łużyckiej-pomorskiej, późnośredniowieczna i nowożytna
5. osady kultury łużyckiej-pomorskiej, ślady osadnictwa średniowiecznego, osady nowożytne
6. punkt osadniczy z wczesnego średniowiecza i osada nowożytna
7. osada kultur wczesnej epoki brązu i osady kultur łużyckiej-pomorskiej
8. osady kultur łużyckiej-pomorskiej, ślady osadnictwa z okresu rzymskiego i wczesnego średniowiecza, osady późnośredniowieczne i nowożytne
9. osady średniowieczne i nowożytne
10. punkt osadniczy kultury łużyckiej
11. ślady osadnictwa z epoki kamienia, kultury łużyckiej-pomorskiej, z okresu rzymskiego, z wczesnego średniowiecza, osady późnośredniowieczna i nowożytna
12. osada kultury łużyckiej i nowożytna,
13. punkt osadniczy kultury łużyckiej-pomorskiej
14. ślad osady neolitycznej, kultura amfor kulistych, kultury łużyckiej, osada z okresu rzymskiego i nowożytna

SOŁECTWO NOWY DWÓR

1. zespół dworsko-parkowy i folwark - strefa „A”

2. gorzelnia - strefa „A”

3. cmentarz ewangelicki - strefa „B”

SOŁECTWO NOWY JASINIEC

1. zespół wiejski - strefa „B” i „C”

2. cmentarz ewangelicki - strefa „B”

3. ruiny zamku i przedzamcze - strefa „A”

4. cmentarz i zespół młyński – strefa „B”

5. Młyn – strefa „B”

stanowiska archeologiczne - strefa „W”

1. osada późne średniowiecze - okres nowożytny
2. punkty osadnicze - epoka kamienia, kultura łużycka i późne średniowiecze
3. punkt osadniczy - epoka kamienia, późne średniowiecze
4. cmentarzysko - kultura łużycka
5. osada - późne średniowiecze - okres nowożytny
6. punkty osadnicze - kultura łużycka, wczesne średniowiecze
7. osada - późne średniowiecze

8. punkty osadnicze - epoka kamienia, okres rzymski, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze
9. punkty osadnicze - wczesne i późne średniowiecze
10. obozowisko - paleolit schyłkowy - mezolit

SOŁECTWO OKOLE

1. dwa cmentarze ewangelickie - strefy „B”

SOŁECTWO OSIEK

1. zespół wiejski - strefa „B”
stanowiska archeologiczne - strefa „W”

1. ślad osadnictwa z mezolitu, osada kultury łużyckiej-pomorskiej

SOŁECTWO POPIELEWO

1. zespół wiejski - strefa „B”
2. cmentarz ewangelicki - strefa „B”

SOŁECTWO SALNO

1. cmentarz poepidemiczny - strefa „B”
2. zespół wiejski – strefa „B”

SOŁECTWO SAMOCIAŻEK

1. cmentarz ewangelicki, strefa „B”
stanowiska archeologiczne - strefa „W”

1. obozowisko - paleolit schyłkowy, osady - kultura łużycka, późne średniowiecze

SOŁECTWO SITOWIEC

1. zespół dawnego kościoła ewangelickiego - strefa „B”
2. cmentarz ewangelicki - strefa „B”

stanowiska archeologiczne - strefa „W”

1. osady z okresu rzymskiego i wczesnego średniowiecza
2. ślady osadnictwa z mezolitu, neolitu, osady kultury łużyckiej, z okresu rzymskiego i wczesnego średniowiecza
3. ślady osadnictwa mezolitycznego, kultury łużyckiej z okresu rzymskiego
4. punkty osadnicze kultury łużyckiej, okresu rzymskiego i wczesnego średniowiecza
5. punkt osadniczy kultury łużyckiej-pomorskiej i osada wczesnośredniowieczna
6. ślad osadnictwa mezolitycznego i punkt osadniczy z okresu rzymskiego,
7. punkt osadniczy kultury łużyckiej-pomorskiej
8. punkt osadniczy kultury łużyckiej-pomorskiej

SOŁECTWO SKARBIEWO

1. cmentarz ewangelicki, strefa „B”

SOŁECTWO STARY DWÓR

1. cmentarz ewangelicki - strefa „B”
2. zespół wiejski - strefa „B”
3. Bieskowo - zespół folwarczny - strefa „B”

SOŁECTWO STARY JASINIEC

1. dwa cmentarze ewangelickie - strefy „B”

SOŁECTWO TRYSZCZYN

1. zespół wiejski - strefa „B”
2. cmentarz ewangelicki - strefa „B”
3. cmentarz – strefa „B”
4. Morzewiec - park podworski i zespół folwarczny, strefa „A” i „B”

stanowiska archeologiczne - strefa „W”

1. ślad osadnictwa - epoka brązu, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, osada -późne średniowiecze
2. osada - średniowiecze
3. obozowisko - paleolit schyłkowy, osada - kultura pucharów lejkowatych, kultura łużycka, punkt osadniczy - późne średniowiecze
4. obozowisko - mezolit, osada - kultura łużycka
5. punkty osadnicze - neolit, późne średniowiecze

SOŁECTWO WIERZCHUCIN KRÓLEWSKI

1. zespół wiejski - strefa „B”

2. zespół kościelny - strefa „A”
3. cmentarz ewangelicki i rzymsko-katolicki - strefa „B”
4. stacja PKP – strefa „B”

SOŁECTWO WIEŻOWNO

1. cmentarz ewangelicki - strefa „B”
2. Młynkowo - zespół folwarczny - strefa „B”

SOŁECTWO WILCZE

1. cmentarz ewangelicki - strefa „B”
2. zespół wiejski – strefa „B”
3. Wilcze Gardło – zespół leśniczówki – strefa „B”

stanowiska archeologiczne - strefa „W”

1. ślad osadnictwa mezolitycznego, osada i cmentarzysko kultury pomorskiej, punkt osadniczy - nowożytny
2. ślad osadnictwa mezolitycznego, osady kultury łużyckiej-pomorskiej, osady z okresu rzymskiego, punkt osadniczy wczesnośredniowieczny, osady późnośredniowieczne i nowożytne
3. osada kultury łużyckiej, ślad osadnictwa z okresu rzymskiego i wczesnego średniowiecza, osady późnośredniowieczna i nowożytna
4. ślad osadnictwa neolitycznej kultury pucharów lejkowatych, punkt osadniczy kultury łużyckiej-pomorskiej, osada nowożytna

SOŁECTWO WISKITNO

1. park podworski - strefa „A”
2. zespół folwarczny z kolonią mieszkaniową - strefa „B”
3. cmentarz ewangelicki - strefa „B”
4. zespół wiejski – strefa „B”

SOŁECTWO WTELNO

- zespół wiejski, strefa „B”
- zespół kościelny, strefa „A”
- dwa cmentarze ewangelickie, strefy „B”
- Wtlenko - zespół folwarczny, strefa „B”
- stanowisko archeologiczne Wtelno: cmentarzysko epoki żelaza, strefa „W”
- stanowisko archeologiczne Wtelno: punkty osadnicze - epoka żelaza, późne średniowiecze, strefa „W”
- stanowisko archeologiczne Wtelno: ślad osadnictwa - epoka żelaza, osada - późne średniowiecze. strefa „W”
- stanowisko archeologiczne Wtelno, ślad osadnictwa - epoka kamienia, osada - późne średniowiecze, strefa „W”

SOŁECTWO WITOLDOWO

- zespół dworsko parkowy, strefa „A” i „B”
- cmentarz ewangelicki, strefa „B”

Do najważniejszych obiektów architektury i budownictwa należą:

BIESKOWO

Park dworski o pow. 0,6 ha, założony w XIX w.

BYSZEWO

Wieś położona na przesmyku ciągu rynnowych jezior „byszewskich”. Wzmiankowana już w 1358 jako Stara i Nowa.

Osadzeni tu ok. poł. XIII w. cystersi uzyskali w 1286 r. od Księcia Kujawskiego Ziemiomysła przywilej na lokację miasta na prawie magdeburskim. Po 1288 roku, gdy przeniesiono klasztor do Koronowa.

Murowany kościół parafialny pw. Świętej Trójcy z ok. 1651 roku rozbudowany z wcześniejszego z XV lub XVI w. przez opata koronowskiego Jana K. Czołnańskiego. Przebudowany w 2 poł. XVIII w. m.in. przez dodanie kaplic, założenie sklepień w nawie i hełmu na wieży. Manierystyczny w tradycjach gotyckich z elementami

barokowymi oraz rokokowym wystrojem wnętrza. Usytuowany na wzniesieniu opadającym stromo od północy i wschodu ku jeziorom.

Dwuprzęsłowe prezbiterium zamknięte trójbocznie, z prostokątną zakrystią od północy. Nawa czteroprzęsłowa, z piątym przęsłem od zachodu węższym, obejmującym chór muzyczny. Po bokach przy drugim od wschodu przęsle dwie kaplice kwadratowe. Od zachodu kruchta. Nad zakrystią d.łoża kolatorska. Sklepienia zróżnicowane krzyżowe (prezbiterium), żaglaste (nawa) na gurtach z 2 poł. XVIII w. w kaplicach kopuły, w zakrystii kolebkowo-krzyżowe z 2 poł. XVII w. Belka tęczowa półkolista, rokokowa z 2 poł. XVIII w. z krucyfiksem oraz rzeźbami Matki Boskiej, św. Jana Ewangelisty i dwóch aniołków. Kaplice z kryptami, otwarte do wnętrza nawy półkolistymi arkadami. Kamienny, manierystyczny portal do zakrystii. Wejście do nawy od zachodu zamknięte trójbocznie. Murowany chór muzyczny późnobarokowy z XVIII w. wsparty na filarach. Na zewnątrz prezbiterium nawa oraz naroża opięte szkarpami, a wokół korpusu i kaplic w zwieńczeniu ścian fryz opaskowy i profilowany fryz koronujący. Szczyt między prezbiterium a nawą trójkątny za sterczynami.

Elewacja zachodnia zwieńczona dwustrefowym szczytem o wykroju falistym. Szczyt nadbudowany kwadratową wieżyczką, zwieńczoną ośmioboczną kondygnacją. Hełm baniasty, z wysmukłą ośmioboczną latarnią i iglicą. Kruchta zachodnia o dwóch kondygnacjach. Kaplice przedzielone w połowie wysokości fryzem, zwieńczone szczytami. Dachy dwuspadowe, kryte dachówką. Od wschodu na kalenicy nawy wieżyczek, na sygnaturkę z ośmioboczną latarnią. W wyposażeniu: ołtarz główny rokokowy z 2 poł. XVIII w. z sarkofagową mensą, w polu środkowym obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem z I poł. XVII w. w srebrnych koronach, odnawiany w 1964 r. (koronacja), na zasuwie barokowy obraz Zwiastowanie z 2 poł. XVII w. Przed ołtarzem rokokowa balustrada z poł. XVIII w. Ołtarze boczne rokokowe z 2 poł. XVIII w. z mensami sarkofagowymi. Ambona i chrzcielnica rokokowe wkomponowane w arkadę tęczową. Dwa konfesjonały i prospekt organowy rokokowy z 2 poł. XVIII w. - trójdzielny, z bogatą ażurową dekoracją. Obrazy barokowe i rokokowe z XVIII w. m.in. ze scenami historycznymi związanymi z założeniem klasztoru. Portrety: 4 trumienne malowane na blasze z 2 poł. XVII w. i 3 historyczne trzech pierwszych opatów cysterskich. Płyty epitafijne, marmurowe, w drewnianych obramieniach, inskrypcyjne.

Dzwonnica z XVIII lub pocz. XIX w. Murowana, kwadratowa, w przyziemiu brama z przejazdami zamkniętymi łukiem z dachem namiotowym.

Spichlerz plebański na rzucie prostokąta, zapewne z XVIII w. drewniany, konstrukcji sumikowo-łatkowej, z częścią murowaną. Dach dwuspadowy kryty dachówką.

GOŚCIERADZ

Park dworski prywatny o pow. 1,58 ha, założony w XIX w.

KORONOWO - IWICKOWO

Park dworski (AWRSP) o pow. 15,68 ha, założony w XIX w.

KRAPIEWO

Parterowy, murowany z cegły dwór zbudowany w 1 poł. XIX w., rozbudowany w 4 ćw. XIX w. - o skromnych cechach klasycystycznych (w starszej części), z mansardami. Część starsza tworzy prostokątny korpus o dwutraktowym układzie. Dwa poprzecznie ustawione skrzydła, przebudowane do krótszych boków 4 ćw. w XIX w. Korpus siedmioosiowy, z wejściem pośrodku i trójkątnym szczykiem. Na korpusie dach dwuspadowy kryty dachówką, na skrzydłach mansardowe kryte łupkiem, z opilastrowanymi lukami.

Na południe od dworu park krajobrazowy (o pow. 2,36 ha) z 2 poł. XIX w. z jeziorem. Prostokątny, dwukondygnacyjny spichlerz folwarczny zbudowany ok. poł. XIX w. w dolnej części murowany z cegły, w górnej kondygnacji konstrukcji szkieletowej. Z oknami z okiennicami i dachem dwuspadowym krytym dachówką.

LIPINKI

Park dworski o pow. 0,7 ha z XIX w.

LUCIM

Drewniane chałupy z XIX w., konstrukcji zrębowej. Prostokątne, dwutraktowe, z sienią po środku. Dachy dwuspadowe, kryte strzechą.

ŁASKO WIELKIE

Wieś wzmiankowana w 1288 r. jako własność rodu Leszczyków, nabyta w 1358 roku przez cystersów. W rejonie wsi w dniu 10 października 1410 roku miała miejsce bitwa wojska polskiego z Krzyżakami. Pomnik.

Barokowy murowany usytuowany na niewielkim wzniesieniu kościół parafialny pw. Św. Anny zbudowany w 1765 roku przez cystersa Benedykta Liśkiewicza. Od pocz. XIX w. do 1864 filialny Wierzchucinka Królewskiego, odnowiony gruntownie w 1892 r. Jednoprzęsłowe prezbiterium zamknięte trójbocznie, z prostokątną zakrystią od północy. Nieco szersza nawa dwuprzęsłowa, z trzecim węższym przęsłem od zachodu, obejmującym chór muzyczny z czasów budowy. Od zachodu kwadratowa kruchta zwieńczona szczytem ze splotami i przyczółkiem oraz owalnym okulesem. Na korpusie i przybudówkach dachy dwuspadowe, kryte dachówką. Wyposażenie wnętrza rokokowe z okresu budowy. Ołtarz główny z obrazami z 2 poł. XIX w.: w polu środkowym „Przemienienie” wg Rafała, w górnej kondygnacji św. Anna Samotrzeć. Dwa ołtarze boczne z obrazami z 2 poł. XIX w., ambona z emblematami ewangelistów, chrzcielnica z ażurową pokrywą. Dzwonnica klasycystyczna murowana z ok. poł. XIX w. Prostokątna, z arkadowym przejściem, dwiema arkadami na dzwony a w zwieńczeniu z trójkątnym szczykiem. W arkadzie tablice: upamiętniająca bitwę z krzyżakami 10 października 1410 roku i ku czci poległych w czasie II wojny światowej. Na cmentarzu przykościelnym kilka grobowców i płyt kamiennych z ok. poł. XIX w.

Kilka chałup drewnianych konstrukcji zrębowej i sumikowo-łątkowej, z dachem dwuspadowym krytym strzechą z 1 poł. XIX w.

MAKOWARSKO

Kościół parafialny pw. Św. Wawrzyńca zbudowany w latach 1790-91, powiększony i przekształcony w końcu XIX w. Prezbiterium zamknięte trójbocznie. Zbliżona do kwadratu nawa dwuprzęsłowa, powiększona ku zachodowi o szeroką część neogotycką z wieżyczką. Tęcza zamknięta półkoliście z barokowym krucyfiksem z XVIII w. Część nowsza z elewacją zachodnią utrzymana w formach pseudobarokowych. W prezbiterium sufit kasetonowy w nawie strop płaski. Dachy dwuspadowe kryte dachówką. Ołtarz główny barokowy z początku XVIII w. architektoniczny, trójosiowy z rzeźbami w polu środkowym współczesny ołtarz Świętej Trójcy w sukienkach drewnianych z pocz. XIX w., na zasuwie obraz św. Wojciecha z 2 poł. XIX w. Cztery neobarokowe ołtarze boczne z pocz. XX w. Chrzcielnica regencyjna z ok. 1740 r. Dwa konfesjonały rokokowo-klasycystyczne z końca XVIII w. Czworak folwarczny drewniany, konstrukcji szkieletowej z XIX w. Parterowy, prostokątny z dachem dwuspadowym krytym dachówką.

Chałupy drewniane konstrukcji sumikowo-łątkowej z dachami dwuspadowymi.

MORZEWIEC

Park dworski, o pow. 1,15 ha, założony w XIX w.

NOWY DWÓR

Park dworski, o pow. 0,95 ha z XIX w.

SALNO

Dawna drewniana karczma z 1 poł. XIX w. konstrukcji sumikowo-łątkowej na wysokiej podmurówce z głazów, z wejściem pośrodku, o dachu dwuspadowym krytym eternitem.

Chałupy drewniane z XIX w. konstrukcji sumikowej i sumikowo-łątkowej, z dachami dwuspadowymi.

WISKITNO

Park dworski, o pow, 2,0 ha, z XIX w.

WITOLDOWO

W otoczeniu niewielkiego parku z lipową aleją dojazdową dwór zbudowany ok. poł. XIX w. o skromnych cechach klasycystycznych. Parterowy, prostokątny o dachu dwuspadowym krytym dachówką.

WIERZCHUCIN KRÓLEWSKI

Wieś nadana w 1253 r. klasztorowi cysterskiemu z Byszewie. Pseudobarokowy kościół parafialny pw. Św. Piotra i Pawła zbudowany w l. 1930-31 wg projektu arch. Stefana Cybichowskiego o wystroju wnętrza rokokowym z ok. 1754 r. w większości odnowionym w latach 1964-66.

W pobliżu kościoła głaz narzutowy z datą 1752 oraz alfa i omegą (znaleziony podczas rozbiórki poprzedniego kościoła).

WTELNO

Barokowy kościół parafialny pw. Św. Michała Archanioła zbudowany w l. 1785-87 z fundacji opata koronowskiego Antoniego Jana Chrzastowskiego, przedłużony w 1863 r. ku zachodowi i powiększony o kaplice, a w 1908 r. uzupełniony o neobarokową kwadratową wieżę. Usytuowany na niewielkim wzniesieniu, murowany z cegły na podmurowaniu kamiennym. Krótkie, jednoprzęsłowe prezbiterium zamknięte prostą ścianą. Nawa, pierwotnie dwuprzęsłowa, po 1863 r. czteroprzęsłowa z dwiema kwadratowymi kaplicami. Chór muzyczny neobarokowy z 1863 r. Dachy dwuspadowe kryte dachówką. Wieża nakryta hełmem baniastym z latarnią. Wyposażenie rokokowe. Ołtarz główny architektoniczny rokokowy z 2 poł. XVIII w. w polu środkowym obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem z pocz. XVII w. w srebrnych sukienkach, regencyjnych, z ok. 1730 r. na zasuwie obraz koronacji N.P. Marii z 2 poł. XVIII w., w górnej kondygnacji obraz Św. Michała Archanioła z 1 poł. XVIII w. w srebrnej sukience. Ołtarze boczne rokokowe (2 poł. XVIII w.) i neobarokowe (ok. 1863 r.), ambona rokokowa z 2 poł. XVIII w. chrzcielnica klasycystyczna z końca XVIII w z rokokowym zapleckiem. Prospekt organowy rokokowy z 2 poł. XVIII w. Dwa konfesjonały klasycystyczne z pocz. XIX w. Na cmentarzu przykościelnym nagrobek Leona Wyczółkowskiego.

Opodal klasycystyczny dworek murowany z końca XVIII w. Parterowy, prostokątny o sześciosiowej elewacji frontowej. dach naczółkowy z powieką, kryty dachówką.

Dla ochrony posiadanych zasobów kulturowych gmina winna przyjąć następujące zasady działania:

- a) Utworzenie kompletnej ewidencji obiektów (architektury, zabytków techniki, krajobrazów komponowanych, obiektów archeologicznych), o znacznych walorach zabytkowych.
- b) Wnioskowanie tworzenia stref ochrony konserwatorskiej przy ścisłej współpracy z państwową Służbą Ochrony Zabytków.
- c) Czynne wspieranie przez Urząd Gminy działań zmierzających do utrzymania lub przywrócenia jak najlepszego stanu terenom i obiektom o wysokiej wartości

kulturowej lub zabytkowej wskazanym przez instytucje powołane do opieki nad zabytkami na danym terenie.

- d) Tworzenie planów rozbudowy infrastruktury w oparciu o konsultacje i opinie instytucji powołanych do opieki nad zabytkami na danym terenie.
- e) Harmonijne wkomponowywanie w krajobraz obiektów nowych, a niezbędnych (zwłaszcza związanych ze strefa gospodarczą i użyteczności publicznej) znacznie odbiegających od modelu zabudowy tradycyjnej.
- f) Kontynuacja form zabudowy tradycyjnej w zabudowie współczesnej.
- g) Unikanie zabudowy wielkogabarytowej w bezpośrednim sąsiedztwie obiektów i zespołów zabytkowych.
- h) Wstrzymanie rozpraszania zabudowy i zahamowanie procesu zacierania podziałów śródpolnych.
- i) Tworzenie neutralnych pasów zieleni (filtrów) wokół zespołów o szczególnej wartości w oparciu o wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej.
- j) Zharmonizowanie tzw. małej architektury z istniejącymi formami zabudowy oraz prawidłowe wkomponowanie poszczególnych obiektów w obszary o dużych walorach krajobrazowo-kulturowych.
- k) przeciwdziałanie samowoli budowlanej.

6. POLITYKA GMINY W ZAKRESIE ROZWOJU TURYSTYKI I WYPOCZYNKU

Działalność turystyczna i rekreacyjna na obszarze gminy powinna zapewnić wykorzystanie jej walorów przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych. Walory rekreacyjne winny być wykorzystane poprzez:

1. turystykę krajoznawczą i kwalifikowaną (specjalistyczną): pieszą, rowerową i konną,
2. sporty wodne (Zalew Koronowski) oraz wędkarstwo,
3. wypoczynek pobytowy, z preferencją form ogólnodostępnych oraz wynajem kwater w zabudowie agroturystycznej,
4. w ograniczonym zakresie przez turystykę motorową (dozwolone poruszanie się samochodów i motocykli jedynie po drogach „udostępnionych dla ruchu turystycznego” – specjalnie w tym celu oznakowanych.

Lokalizacja i budowa ogólnodostępnych obiektów turystycznych, niezbędnych dla uprawiania turystyki kwalifikowanej, może być realizowana bez równoczesnego pomniejszania walorów rekreacyjnych. Należy także dążyć do poprawy ładu przestrzennego oraz podniesienia estetyki zagospodarowania już istniejących obiektów i przesłonięcia ich zielenią.

Mając na uwadze powyższe sugestie, mogące przyczynić się do pełnienia przez gminę Koronowo funkcji turystycznej, proponuje się następujące działania:

1. Powołanie struktury organizacyjnej (np. związku popierania turystyki w gminie), która opracowałaby szczegółowy program rozwoju wypoczynku i turystyki w gminie i następnie, a po przyjęciu planu rozwoju gminy w tej dziedzinie, stała się realizatorem przyjętych założeń programowych.
2. Przeprowadzenia odpowiednich szkoleń w zakresie obsługi turystów.
3. Wyposażenie już obecnie ciekawych krajobrazowo fragmentów gminy w odpowiednie urządzenia pozwalające na właściwą ekspozycję walorów przyrodniczo-kulturowych dla potencjalnych turystów, a w szczególności:
  - a) budowę punktów widokowych (wyposażonych w barierki ograniczające, ławki, kosze na śmieci itp.),
  - b) wytyczenie szlaków turystycznych,